

Broniaus Radzevičiaus romanas *Priešaušrio vieškeliai* iš ontologinės hermeneutikos perspektyvos

Anotacija: Straipsnio objektas – Martino Heideggerio ir Hanso-Georgo Gadamerio filosofinė hermeneutika. Straipsnio tikslas – aptarti filosofinę/ontologinę hermeneutiką kaip postmetafizinio mąstymo strategiją ir jos taikymo galimybes interpretuojant literatūros kūrinį. Lietuvių literatūrologijoje ontologinė hermeneutika kaip postmetafizinio mąstymo perspektyva kol kas nėra plačiau reflektuota, todėl darbas pretenduoja būti novatoriškas. Pradedama nuo filosofinės hermeneutikos ištakų – Heideggerio apmąstytos metafizikos įveikos analizės. Išryškinus esminius Heideggerio diskusijos su metafizinės filosofijos tradicija aspektus, aktualizuojamas šio filosofo atsiribojimo nuo hermeneutikos momentas. Pabrėžiama, kad ontologinė hermeneutika Gadamerio tekstuose kuriama veikiant jo mokytojo idėjoms. Pristatomi pagrindiniai ontologinės hermeneutikos postulatai (dialogiškumas, istoriškumas, kalba-būtis), jų perspektyvoje aptariama meno kūrinio interpretacijos samprata. Aptartų teorinių idėjų kontekste žvelgiama į Broniaus Radzevičiaus romaną *Priešaušrio vieškeliai*. Siekiama išryškinti ir aptarti šiame romane tvyrančią įtampą tarp metafizinės subjekto pretenzijos personalizuoti kalbą ir postmetafizinės jausenos, jog kalba peržengia individualumą ir, pakilusi virš subjekto, pati ima byloti būties tiesą.

Raktažodžiai: metafizika, postmetafizika, hermeneutika, ontologinė hermeneutika, būties tiesa, alētheia, blyksnis, kalbos begalinumas.

Martinas Heideggeris: metafizikos įveika

Postmodernioji filosofija dažnai vadinama postmetafizine. Postmetafizinis mąstymas – tai mąstymas, kuris siekia atsiriboti nuo metafizinių spekuliacijų apie galimybę įvardyti pirminį tikrovės pamatą. Jo tikslas nėra rasti vieną tiesą, bet

įteisinti pliuralizmą ir heterogeniškumą. Vienas pirmųjų apie metafizikos įveiką prakalbo Heideggeris.

„Metafizikos pretenzija būti leliamam ryšiu su ‚būtimi‘ ir lemtingai apibrėžti visus santykius su esiniu yra nepagrįsta. Metafiziką įveikia būties tiesos mąstymas“¹ – taip būtinybę atsiriboti nuo metafizinio mąstymo straipsnyje „Kas yra metafizika?“ įvardija šis filosofas. Siūlydamas mąstymą apie būties tiesą, Heideggeris pabrėžia, kad būtent šia kryptimi eidama Vakarų filosofija gali įveikti metafiziką, kuri ilgus amžius slėpė pirmą pradę būti. Tiesa, tame pačiame straipsnyje jis pabrėžia: „nors mąstymas, kuris mąsto būties tiesą, nebeapsitenkina metafizika, tačiau kartu jis nėra nukreiptas prieš metafiziką.“² Postmetafizinis mąstymas, kurį akcentuoja Heideggeris, yra ne metafizikos sunaikinimas, bet jos praplėtimas. Praplėtimas, kuris reiškia, kad žvilgsnis į esinį negali apsiriboti tik pačiu esiniu. Esinį būtina matyti būties šviesoje, nes „kiekvieną kart esinys pasirodo kaip esinys būties švytėjime“³. Taigi esinys, mąstomas pats savaime, užmiršus būtį, neturi *būties tiesos*.

Anot šio filosofo, tradiciškai tiesa suvokiama kaip „teiginio (*logos*) ir kokio nors dalyko (*pragma*) atitikimas (*homiosis*)“⁴. „Su daugeliu buvinių dalykų žmogus nesugeba susidoroti. Tik menka dalis tampa pažinta, pažinta tik apytikriai; tai, kas padaryta – nepatikima. Buvinys (esinys) niekada nėra nei mūsų dirbinys (*Gemächte*), nei juo labiau mūsų vaizdinys“, – metafizinei tiesos sampratai atkerta Heideggeris⁵. Būties tiesa, anot Heideggerio, yra ne teiginio atitikimas esiniui, bet paties esinio išslaptinimas.

At-slėptis arba nepaslėptis⁶ (gr. *alētheia*) yra viena svarbiausių kategorijų Heideggerio filosofijoje. Nepaslėptis yra tai, kas žinoma apie daiktą, bet ten, kur yra nepaslėptis, visada yra ir paslėptis – tai, ko apie daiktą dar nežinome. Tiesos esmė ir sudaro at-slėpties ir paslėpties dvisklaidą. Mąstant buvinį visad reikia

1 Martynas Heideggeris, „Kas yra metafizika?“, in: Martynas Heideggeris, *Rinktiniai raštai*, sudarė ir iš vokiečių k. vertė Arvydas Šliogeris, Vilnius: Mintis, 1992, p. 100.

2 *Ibid.*, p. 100.

3 *Ibid.*, p. 99.

4 Martynas Heideggeris, „Apie tiesos esmę“, in: Martynas Heideggeris, *op. cit.*, p. 295.

5 Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer, *Meno kūrinio ištaka*, iš vokiečių k. vertė Tomas Sodeika, Jurga Jonutytė, Vilnius: Aidai, 2003, p. 53.

6 Į lietuvių kalbą šis terminas verčiamas skirtingai: knygos *Meno kūrinio ištaka* vertime vartojama *at-slėptis*, *Rinktinuose raštuose* Arvydas Šliogeris dažniau žodį verčia kaip *nepaslėptis* arba *atvertis*. Šiame straipsnyje šios sąvokos vartojamos sinonimiškai.

matyti ne tik tai, kas jau žinoma, bet savo akiratyje turėti ir tai, kas dar rymo paslėptyje. Tiesa heidegeriška prasme nėra neginčijama universalija. Ji yra būties suvokimo būdas, kuris pakinta kiekvienąkart, kai tik naujai nušvinta *alētheia*. Būtent taip, anot vokiečių filosofo, būtį mąstė ir senovės graikai.

Nuo René Descartes'o filosofijos Vakarų mąstymas būties tiesą grindė metafizine subjekto samprata. Žodį *subjectum*, anot Heideggerio, mes turime suprasti kaip graikiškojo *hypokeimenon* vertinį. *Hypokeimenon* graikų filosofijoje reiškia tai-kas-yra-priešais, tai, kas kaip pagrindas viską sutelkia savyje⁷. Humanistinė filosofija tokiu pagrindu paverčia žmogų *subjectum*. Atsiranda subjekto-objekto dichotomija, nes imama mąstyti pagal „tai-kas-yra-priešais“ logiką. „Humanizmas esinių visumą atskleidžia ir vertina tik remdamasis žmogumi ir orientuodamasis į žmogų, [o] esinio būtis ieškoma ir surandama esinio priešpastatyme“; – rašo Heideggeris⁸. Atsiradus *subjectum*, sąmonės susikurti vaizdiniai apie pasaulį tampa dydžiu, kuriuo matuojama visa buviniija, nes visa, kas egzistuoja, tegali būti įteisinta mąstančiojo instancijos.

„Graikiškojo santykio su esiniu ir jo nepaslėptimi žmogus yra *metron* (matas) tokiu mastu, kokiu jis apsiriboja nepaslėpties aplinka ir taip pripažįsta esinio paslėptį ir negalėjimą spręsti apie jo čia-esatį arba čia-nesatį, o kartu ir apie esinio išvaizdą“; – rašo Heideggeris⁹. Graikams, anot šio filosofo, žmogus yra matas ne todėl, kad jis vienintelis iš visų esinių turi pasaulėvaizdį, t. y. geba pažinti, išmatuoti ir įvardyti visus kitus esinius. Žmogus kaip daiktų matas, anot Heideggerio, reiškia ne galimybę pasaulį išmatuoti žmogaus susikurtom kategorijom, atvirkščiai – pripažįstamas humanistinių ambicijų pasisavinti būtį tuštumas ir būčiai leidžiama pasilikti paslėptyje, nes žmogus niekada negali nieko iki galo pažinti. Žmogus-matas reiškia ne baigtinį apskaičiuojamą dydį, kuriuo išmatuojamas pasaulis ir nustatomos ribos, bet esinijos ir būties pažinimo reliatyvumą ir efemeriškumą.

Metafizika, tiesą mąstanti kaip subjekto vaizdinį, ir kalbą, ir žmogų įtraukia į buvimo būdą, kurio esmė – buvimas reprezentacijoje (prieš-statoje)¹⁰. Žmogus tampa esinio reprezentantu: kadangi jis vienintelis išsiskiria iš kitų esinių tuo, kad geba daiktus įvardyti ir atvaizduoti, jis atstovauja visai esinijai. Esinijos

7 Martynas Heidegeris, „Pasaulėvaizdžio metas“, in: Martynas Heidegeris, *op. cit.*, p. 147.

8 *Ibid.*, p. 151.

9 *Ibid.*, p. 161.

10 *Ibid.*, p. 165.

niekaip negalima suvokti kitaip kaip tik pagal žmogaus išrastas kategorijas. Į šią reprezentacijos prieš-statą patenka ir kalba. Kalba tampa žmogiško žinojimo reprezentacijos priemone. O tai, Heideggerio požiūriu, reiškia susvetimėjimą, nes priešstata sutrauko pirmapradžius ryšius su būtimi – buvimas priešais neleidžia *būti kartu*.

Heideggeris leidžia suprasti, kad metafizinio mąstymo įkurto susvetimėjimo įveikti nepavyks tol, kol mąstytojai neatsigręš į kalbą. Kalba, o ne *subjectum*, turėtų būti apmąstymų pradžia: „Būties mąstymas puoselėja žodį ir taip puoselėdamas išpildo savo paskirtį. Jis rūpestingai vartoja kalbą. Iš ilgai puoselėto nekalbėjimo ir iš jo apšviestos srities rūpestingo praskaidrinimo ateina mąstančiojo saktmė“, – rašo Heideggeris¹¹. „Žodį puoselėjanti“ kalba visada yra savotiška dvisklaida – ji praveria būtį, bet visada byloja ir apie paslėptį. Įveikus metafiziką išnyksta subjekto–objekto dichotomija, kalba išlaisvinama iš mechaniškos reprezentacijos. Skirtumo tarp subjektyvumo ir objektyvumo nelieka, nes suvokiama, kad subjektyvi sąmonė konstituuoja objektyviają tikrovę ir kartu pati yra šios tikrovės konstituojama. Taigi egzistuoja ne prieš-stata, o koreliacija.

Hansas-Georgas Gadameris: būtiškasis pokalbis istorijoje

Perkeldamas suvokimą iš gnoseologinės srities į ontologinę, Heideggeris davė pradžią filosofinei hermeneutikai, bet, sukūręs pamatines jos prielaidas, šią problematiką apleido: „paliko hermeneutikos sąvoką, nes matė, kad ji negali pralaužti užburto transcendentalinės refleksijos rato. Jo filosofavimas, mėginęs atsikratyti transcendentalybės atlikdamas ‚posūkį‘, susidūrė su tokiu vis didėjančiu kalbos stygiumi, kad daugelis Heideggerio skaitytojų manė čia randą daugiau poezijos negu filosofinio mąstymo.“¹²

11 Martin Heidegger, „Kas yra metafizika?“, in: Martynas Heideggeris, *op. cit.*, p. 134.

12 Hans-Georg Gadamer, „Tekstas ir interpretacija“, in: Hans-Georg Gadamer, *Istorija. Menas. Kalba*, sudarė ir iš vokiečių k. vertė Arūnas Sverdiolas, Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 172–173. Heideggeris vėlesniuose savo raštuose pasakoja apie klaidžiojimus, bandant pagrįsti hermeneutiką. „Pavadinimas ‚hermeneutika‘ man buvo savaimė suprantamas dėl mano teologinių studijų. Tuo metu mane ypač domino klausimas apie santykį tarp Šventojo Rašto žodžio ir teologinio–spekuliatyvinio mąstymo. Jeigu norite, tai buvo tas pats santykis, t. y. santykis tarp kalbos ir būties, tik paslėptas ir man nesuvokiamas, todėl aš, klupdamas ir klaidžiodamas,

Ontologinė hermeneutika yra paremta nuostatomis, kad „[b]ūtis, kurią galima suprasti, yra kalba“¹³, o pokalbis tarp *aš* ir *kito* visada yra įmanomas. Tai nėra metafizinės tezės, nes būti pokalbyje, anot Gadamerio, reiškia ne pasilikti savo sąmonėje, bet išeiti už jos – „būti už savęs, mąstyti su *kitu* ir grįžti į save kaip į kažką kitą“¹⁴. Kalba nepriklauso tik sąmonei, nes kalba egzistuoja dar prieš sąmonę, todėl įeiti į kalbą reiškia išeiti iš savęs į kitą būtį, kuri sukūrė pačią sąmonę.

Bendrybė, kuri įgalina pokalbį, yra pats kalbos universalumas. Metafiziniam mąstymui universalumas reiškia kalbos priklausomybę nuo jai išoriškos idėjos: kalba reprezentuoja tai, kas visuotinai priimta kaip tiesa – ji yra išvestinis dydis, atitinkantis daiktą. Gadameriui kalbos universalumas reiškia ne aiškiaus

bergždžiai ieškojau kokios nors išeities [...] „Būtyje ir laike“ hermeneutika nėra nei mokslas apie interpretacijos meną, nei pati interpretacija; priešingai, tai yra pastanga interpretacijos esmę pirmąkart apibrėžti remiantis hermeneutikos prigimtimi [...] savo vėlyvuose raštuose nebevarčiau pavadinimų ‚hermeneutika‘, ‚hermeneutinis‘ [...] atsisakiau ankstesnės pozicijos ne tam, kad pakeisčiau ją kita, priešinga, o todėl, kad ir ankstesnė pozicija buvo tik laiky-sena pakeliui. Mąstymo lemtis yra kelias. Ir mąstymo keliai slepia savyje tą paslaptį, kad jais mes galime eiti ir pirmyn, ir atgal, kad net kelias atgal mus veda į priekį“ – taip nutolimo nuo hermeneutikos procesą nubrėžia Heideggeris etiude „Iš japono ir klausinėjančiojo pašnekėsio apie kalbą“ (Martynas Heideggeris, *Rinkiniai raštai*, p. 370–372). Akivaizdu, kad hermeneutinio rato principas yra išlaikomas („kelias atgal mus veda į priekį“), tačiau pats Heideggeris jau krypsta ne į suvokimą kaip į pokalbį, kiek į kalbą kaip atskirą būtį. Kalba čia jau nebėra tik išraiška, iš kurios reikia išskaityti prasmę: „kalba yra žmogiškosios esmės hermeneutinis ryšys su čia-esinio ir čia-esaties dvisklaida.“ (*Ibid.*, p. 388). Kalbos prigimtyje slypi ne jos nuolatinis virsmas išraiška (subjektyvumo objektyvizacija, kaip tai supranta Dilthey’us), kiek reiškimasis, t. y. paties esinio arba fenomeno išsislaptinimas. Reiškimosi akimirką valdo ne subjektas, bet pati būtis: „Kai čia-esatis pati yra mąstoma kaip reiškimasis, tada čia-esatyje viešpatauja iškilimas į švytėjimą nepaslėpties prasme.“ (*Ibid.*, p. 395). Dvisklaida yra buvimas tarp paslėpties ir nepaslėpties, o reiškimasis – tai prošvaistės nušvitimas. Taigi pokalbis tarp *aš* ir *kito* visada rizikuoja pakliūti į sąmonės spąstus, o atidus žvilgsnis į fenomeną ir tylus jo apmąstymas yra būtis nušvitimo laukimas. Nušvitimą valdo ne kažkieno sąmonė, bet blyksnis („Viską valdo blyksnis“ – Heideggerio mėgstama Herakleito mintis). Sangražinė forma *reiškimasis* suponuoja savaiminį veiksmą, kuris vyksta be subjekto įsikišimo, tuo tarpu *išraiška*, kuri tarpininkauja dialogui, yra konstatuojama sąmonės, todėl ir kelia daugiau rizikos kristi į metafiziką. Taigi hermeneutikoje kaip pokalbio galimybių kūrimo aiškinia Heideggeris įžvelgia subjektyvumo pavojų. Jis linksta į tylų kalbos ir fenomenų apmąstymą, pokalbį kaip pagrindinį hermeneutinį matmenį palikdamas Gadamerio filosofinei hermeneutikai.

13 Hans-Georg Gadamer, „Tekstas ir interpretacija“, in: Hans-Georg Gadamer, *op. cit.*, p. 175.

14 Idem, „Destrukcija ir dekonstrukcija“, in: Hans-Georg Gadamer, *op. cit.*, p. 206.

visuotinio pamato buvimą. Kalbos universalumas, anot jo, reiškia, kad „kiekvienas pokalbis vidujai nepabaigiamas ir neturi galo“¹⁵. Pamatinis hermeneutikos matmuo yra pokalbio vidinė begalybė¹⁶. Įveikę subjekto sąmonės ribas, suvokiame, kad ne mes formuojame kalbą, bet esame jos kuriami. Tik kalba leidžia įvardyti ir suvokti pasaulį, išmokdami kalbėti mes ne tik išmokstame žodžius, mes esame įtraukti į visiems bendrą kalbinę patirtį, kurios negalime aprėpti visos. Taigi mūsų suvokimas visada žvelgia iš begalinumo perspektyvos: nežinome nei visko, kas buvo, nei to, kas dar bus.

Kalbos universalumo matmuo yra neatsiejamas nuo mūsų istoriškumo. Be kalbos neįmanomas joks suvokimas, o kalbos universalumas neįmanomas be istorijos. Bendrybė, kuri leidžia susikalbėti, yra mūsų buvimas toje pačioje istorinėje tradicijoje, kuri suformavo mūsų kalbą, o per ją ir pasaulio suvokimą: „kalbėdamas apie ką nors su kitais, [...] nė vienas iš mūsų savo nuomone neaprečia visos tiesos, bet [...] visa tiesa vis dėlto gali aprėpti mus abu su mūsų pasiskiriamomis nuomonėmis. Mūsų istorinę egzistenciją atitinkančios hermeneutikos uždavinys būtų atskleisti šiuos virš mūsų žaidžiančius kalbos ir pokalbio prasminius sąryšius.“¹⁷ Kadangi istorija neprasideda ir nesibaigia su *manimi*, pokalbis ir negali turėti pabaigos – istorijai tęsiantis, tęsiasi ir pokalbis, o mano nuomonė tėra vieno pokalbio etapo (istorinės akimirkos) interpretacija, kuri jokių būdu negali užimti visuotinos tiesos vietos.

Interpretacija kaip buvimas būties prošvaistėje

Ontologinės hermeneutikos kuriamoje perspektyvoje ypač aktuali tampa meno problema. Tiek Heideggeris, tiek Gadameris daug kalba apie literatūros kalbą, pirmiausia – poeziją kaip ypatingą kalbą, kurioje nušvinta būties prošvaistė. Be abejo, poezija ir literatūra čia matoma metafizikos įveikos perspektyvoje: „tik literatūriname tekste žodis įgyja visišką *saviesatį*“¹⁸, – rašo Gadameris. Kadangi metafizika kalbą matė prieš-statos perspektyvoje, ji buvo nužeminta iki

15 Idem, „Žmogus ir kalba“, in: Hans-Georg Gadamer, *op. cit.*, p. 85.

16 Idem, „Hermeneutinės problemos universalumas“, in: Hans-Georg Gadamer, *op. cit.*, p. 99.

17 Idem, „Kas yra tiesa?“, in: Hans-Georg Gadamer, *op. cit.*, p. 46.

18 Idem, „Tekstas ir interpretacija“, in: Hans-Georg Gadamer, *op. cit.*, p. 190.

reprezentacijos. Saviesaties, būties sau, ji neturėjo, nes visiškai priklausė nuo ją valdančios sąmonės. Ontologinė hermeneutika, keldama kalbos kaip būties namų ir suvokimo kaip egzistencialo problemą, aktualizuoja literatūros kalbą kaip būdą išeiti už savęs į sąlytį su būtimi. Literatūra iškelia ne subjekto, o būties tiesą į nepaslėptį.

Tikra literatūra, anot Gadamerio, yra tekstai, kurie kalba patys¹⁹. Už tokių tekstų nieko neslypi: nėra nei autorius, nei jo intencijų, o tik „prasmės ir skambesio visuma, kuri ‚yra‘ pati savaimė“²⁰. Literatūrinis (pirmiausia – poetinis) tekstas nenurodo nieko, kas būtų už jo. Jis tarpsta kalboje ir sukuria galimybę prasiverti būčiai: „jeigu tai tikrai menas, beprasmiška klausti kūrėjo, ką jis turėjo omenyje. Taip pat beprasmiška klausti suvokėjo, ką jam iš tiesų sako kūrinys. Ir viena, ir kita peržengia tiek pirmojo, tiek antrojo subjektyvią sąmonę.“²¹ Ne subjektas save reprezentuoja tekste, bet pati kalba kuria savo tiesą, kurią valdo ne rašantysis ar suvokiantysis subjektas, bet pati kalba kaip istoriškumas (nuolat besitęsianti, t. y. persikurianti, būtis).

Metafizinė meno samprata, kuri tiesą regi tapatybės filosofijos akimis, meną traktuoja kaip sąmonės saviraišką. Literatūra, metafiziniu požiūriu, vertintina kaip savirefleksija, kurioje subjektas atveria savo egzistenciją. Gadamerio siūlojoje perspektyvoje apie literatūrą galima kalbėti tik tada, kai peržengiamos subjektyvios refleksijos ribos. „Kai meno kūrinys ima skleisti savo žavesį, nelieka jokios savo nuomonės ir supratimo“²², – rašo filosofas. Kūrinys, kuris išsako asmenines poeto kančias ar jausmus, yra savotiška saviterapija, jis gali tapti jaudinančiu pokalbiu apie žmogiškus jausmus, bet ontologinės kalbos lygmens, kuriame būtų sutinkama at-slėptis, taip ir nepasiekia, nes apsiriboja asmenine sąmone, izoliuota nuo bendros būties kalboje. Būtis gali nušvisti tik tokioje reikšmės ir skambesio vienovėje, kuri perskrodžia asmeninę vieno subjekto egzistenciją ir praskleidžia prošvaistę: „Gerame eilėraštyje esti neišardomas raizginys, tokia glaudi skambesio ir reikšmės abipusė sąveika, kad net maži teksto pakeitimai gali sunaikinti eilėrašį.“²³

19 *Ibid.*, p. 189.

20 *Ibid.*, p. 195.

21 Hans-Georg Gadamer, „Žodis ir vaizdas – „toks tikras, toks esamas“, in: Hans-Georg Gadamer, *op.cit.*, p. 242.

22 Idem, „Filosofija ir hermeneutika“, in: Hans-Georg Gadamer, *op. cit.*, p. 144.

23 Idem, „Filosofija ir literatūra“, in: Hans-Georg Gadamer, *op. cit.*, p. 165.

Literatūra, kaip ir visas menas, išlaisvina iš subjektyvumo ne ta prasme, kad pristato kažkokią visiems bendrą tiesą, bet tuo, jog išsina už subjekto, parodo šio ribotumą ir kartu praplečia suvokimo ribas. „Patirti meno kūrinį, – rašo Gadameris – yra ne tik išskirti jį iš paslėpties, bet iš tikrųjų ir palikti paslėptą.“²⁴ Taigi suvokdami meną mes atsiduriame toje dvisklaidoje, apie kurią kalba Heideggeris. Suvokimą valdo blyksnis, būties nušvitimas, po kurio vėl stoja paslaptis. Menas byloja ne tiesą kaip aiškumą, bet buvimą kaip paslaptį: kaskart susidūrus su menu, vis naujai nušvinta paslaptis, bet ji niekada nevirsta baigtine tiesa.

Kaip matome, filosofinės hermeneutikos siūlomoje postmetafizinėje meno suvokimo perspektyvoje interpretacija yra ne teksto tiesos išaiškinimas, o „tai, kas niekad nepabaigiamai tarpininkauja tarp žmogaus ir pasaulio“²⁵. Posmetafizinė interpretacijos samprata reiškia ne neginčijamos tiesos suradimą, bet patį bandymą suvokti. Interpretuoti meną – tai būti būties prošvaistėje. Bet tai nereikia, kad dalyvaujama kažkokiam mistiniame rituale, kuriame susiliečiama su kosmine, antjusline galia. Tai būtų grynai metafizinis mąstymas. Klasikinėje ir romantinėje hermeneutikoje interpretacija matoma kaip kito tiesos suvokimas, o interpretatorius traktuojamas kaip poetui prilygstantis mediumas, kuris tą tiesą nušviečia. Būti būties prošvaistėje gadameriška prasme – tai nuolat atnaujinti suvokimą.

Matome, kad Gadamerio ontologinėje hermeneutikoje būtis nepriklauso nei poetui, nei interpretatoriui, nei skaitytojui. Nepriklauso todėl, kad nė vienas iš jų nedisponuoja visa kalbine tradicija, o tik ta, kurią jau yra supratęs. Jie tėra liudininkai, kurie kiekvienas savaip išvysta prošvaistę: „Interpretatorius neturi kitos funkcijos, tik visai išnykti padėdamas susikalbėti. Taigi interpretatoriaus kalbėjimas nėra tekstas, jis *tarnauja* tekstui.“²⁶ Kūrimas ir interpretacija – tai rytojimas laukiant būties at-slėpties, kantrus laukimas viską valdančio blyksnio, kuris naujai nušviestų būtį ir dar kartą pratęstų pokalbį.

Gadameriui, kaip ir Heideggeriui, filosofija labai arti poetinio kalbėjimo. Anot šio filosofo, ten, kur sutinkame paslėptį, neužtenka vien sąvokinės filosofijos kalbos – reikia atsigręžti į poezijai artimą metaforišką kalbėjimą, kuris savo paslaptینگumu ir neišbaigtumu yra arčiausiai būties. Taigi interpretuojant meną svarbiausia ne išaiškinti tiesą, bet ją praskleisti išlaikant paslaptį, kad nebūtų

24 Idem, „Tekstas ir interpretacija“, in: Hans-Georg Gadamer, *op. cit.*, p. 198.

25 *Ibid.*, p. 179.

26 *Ibid.*, p. 189.

užkirsta galimybė tęsti pokalbį. Ontologinė hermeneutika nėra literatūros kūrinio analizės metodas. Teksto interpretavimo taisyklių ji nepateikia. Literatūros kalbos ypatybe ji laiko subjektyvios sąmonės ribų peržengimą, tiesos kaip daikto atitikimo ir kalbos kaip reprezentacijos įrankio įveiką. Atsidūrus būties prošvaistės akivaizdoje pasiekiamas autentiškas būties ir savęs suvokimas, lydimas pajautos, kad dar daug kas liko nesuvokta.

Būtį bylojanti kalba Broniaus Radzevičiaus romane *Priešaušrio vieškeliai*

Broniaus Radzevičiaus romanas *Priešaušrio vieškeliai* yra laikomas unikaliu mūsų literatūros reiškiniu²⁷. Arvydas Šliogeris *Priešaušrio vieškelius* vadina ontologinio išėjimo situacija iš stabilios kaimo erdvės į destruktivią miesto, Viktorija Daujotytė kalba apie prieštaringas klasikinės ir postklasikinės būties patirtis, Petras Bražėnas akcentuoja rusoistiškos išpažinties autentišką, Valdas Papievis romaną vadina įdvasinto žodžio kūryba plačiausia prasme²⁸, Jūratė Sprindytė rašo, kad „tai pirmasis toks intymus aš atsivėrimas pokario dešimtmečių lietuvių prozoje“²⁹. Iš panašios egzistencialistinės perspektyvos, dar išryškindami ir humanistinės pasaulėjautos svarbą, į šį romaną žvelgia ir Rimvydas Šilbajoris, Saulius Žukas, Albertas Zalatorius³⁰. Iš šiuolaikinių pasakojimo teorijų (remiantis Gerard'o Genette'o požiūriu) į šį romaną žvelgia Dainius Vaitiekūnas³¹. Dominuojanti refleksijos perspektyva aiški – literatūros kritikai *Priešaušrio vieškelius* labiausiai vertina dėl giliai išjaustos ir unikaliai atvertos žmogaus egzistencijos problematikos.

Iš ontologinės hermeneutikos perspektyvos romanas įdomus ne tiek dėl intensyvios savianalizės ar pasakojimo struktūros ypatumų, kiek dėl lietuvių li-

27 Broniaus Radzevičiaus kūrybos interpretacijos sistemingai pateiktos straipsnių rinkinyje *Bronius Radzevičius: Kūrybos studijos ir interpretacijos*, sudarė Dainius Vaitiekūnas, Vilnius: Baltos lankos, 2001.

28 Valdas Papievis, „Ir gyvenimas kaip tas vieškelis...“, in: *ibid.*, p. 163–176.

29 Jūratė Sprindytė, „Bronius Radzevičius“, in: *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 409.

30 Rimvydas Šilbajoris, „Bronius Radzevičius detalėse, šviesoj, mirty“; Saulius Žukas, „Romanas – likimas“; Albertas Zalatorius, „Apie žmogiškumą Broniaus Radzevičiaus novelėse“, in: *Bronius Radzevičius: Kūrybos studijos ir interpretacijos*, p. 61–76; 119–130; 47–52.

31 Dainius Vaitiekūnas, „Romanas romane“, in: *ibid.*, p. 176–185.

teratūros istorijoje unikalios kalbos ir patirties lydinio. Egzistencialistinė perspektyva, aktualizuojanti individualios būties prasmės paieškų gelmę, apsiriboja metafizinio subjekto kategorija ir linksta į psichologizuotą analizę, per daug aplaidžiai ignoruodama kalbos problematiką *Priešaušrio vieškeliuose*. Tiesa, Gadameris ir Heideggeris, kalbėdami apie būtį bylojančią kalbą, pirmiausia turi omenyje poetinę kalbą. Proza būdingas sužetėškumas, pasakotojo instancija tarsi savaime suponuoja, kad kalbos begalinumas privalo būti įtrauktas į apibrėžtą tiesos sakymo struktūrą. Vis dėlto būtį bylojanti kalba nebūtinai yra tik poezija. Būtis gali blykčioti ir prozoje. Gerai proza taip pat gali būti būdingas poetinis kalbėjimas, t. y. formos ir turinio vienovė, kurioje sušvyti visus individualumus peržengianti būtis.

Ar *Priešaušrio vieškeliai* yra toks romanas? Unikalią turinio ir formos vienovę, turint omenyje antros dalies amorfiką, deklaruoti būtų sunku. Intensyviai pulsuojančią kalbos materiją vertinti tik kaip neurotišką klyksmą – taip pat reikėtų supaprastinti šį kūrinį. Radzevičiaus romanas – tai būties saktė, paženklinata neišsprendžiamų ontologinių įtampų. Saktė, bylojanti būtį ypatingu būdu: priverčiant subjektą kyburiuoti būties tiesos atvertyje, kur asmeniniai vaizdiniai apie būtį nenuilstamai atakuojami nuolat pasirodančių būties tiesos blyksnių.

Išėjimas iš stabilumu ir saugumu apgobto kaimo sukrečia protagonisto Juozo Daukinčio egzistenciją. Sąmonė, kuriai pasaulį įprasmino agrarinės sanklojos pasaulėžiūra, praranda būties pagrindą. Naujos patirties atslėpta būtis ima niaukti subjekto supratimą. Esiniai, kurie, tvyrodami rimtyje, spinduliavo pastovumą ir stabilumą, tampa mįslingi, nebepažįstami, gąsdinantys.

Nekintamumo iliuzija, palaikiusi ramius pasakojimo tonus, ima skaudžiai sklaidytis jau pirmajame antrosios dalies skyriuje „Viktoras“. Daukinčiui skambina sesuo ir praneša, kad brolis pateko į avariją. Kalbėdamas Juozas regi mirusį tėvą („Tėveli!, Už ką tu pasirašinėji, ar matai už ką, čia ne vien tavo, čia visų kaltė“³²), sapnuoja, kaip mažas vaikas skęsta pelkėje („griūva, įsikimba į kraštą nagais, ropščiasi, šliaužia, tačiau velėna dar labiau pasvyra, ir jį iki pat kaklo apsemia ledinis purvinas vanduo“, p. 21), staiga pajunta pirmąją meilę Nijolę („Iš aitraus sakų kvapo, bruknienojų kažkas turėjo ateiti. Ir staiga jį persmelkė – NIJOLĖ“, p. 24), prisimena vaikystės upę („Iš skaidraus garuojančio vandens

32 Bronius Radzevičius, *Priešaušrio vieškeliai. II dalis*, Vilnius: Vaga, 1985, p. 18. Toliau cituojama iš to paties leidinio nurodant puslapį tekste.

lipa į krantą [...] „Jau daug metų, kai vanduo čia teka ir teka, – sakydavo dėdė Konstantas“, p. 24). Juozui pabudus, šie vaizdiniai-refleksijos užleidžia vietą brolio Viktoro likimo aprašymui, tačiau neišnyksta, o tarsi mitinis Protėjas ištirpsta tekste, kad kituose skyriuose išnirtų dar kitu pavidalu.

Svarbiausi – kaimo ir moters vaizdiniai. Prie jų nuolat grįžtama kaip prie esminių būties atramų. Bet kaimas, kuris praeityje buvo būties namai, antroje dalyje jau įgyja ir gobšių, bedvasių žmonių buveinės simboliką: „Vis dėlto visai ne prie neapčiuopiamų, vidinio pobūdžių, dvasinių, taigi – nepasveriamų, o prie išorinių, regimų, pačiuopinėjamų, naudingų, patogių materialinių vertybių dauguma pasuko nedvejodama [...]“ (p. 55). Po kelių puslapių sąmonė, prisiglaudusi prisiminimuose apie namus, trumpam nurimsta: „[...] namo... [...] kaip lengva šaukti šį žodį [...] Šiam žodžiui neatsispirsi, jis turi slėpiningą galią sužadinti visą namų... motinos meilės švelnumą.“ (p. 60). Bet ramuma neilgai tveria. Netrukus ramybę sudrumsčia kankinanti dvejonė: „Gyvenimą tu pavertei samprotavimais. [...] Tau aktualios žodžių sukurtos fikcijos.“ (p. 64).

Kaimo vaizdinys antroje dalyje nuolat kartojasi. Jis įsiterpia į skyriuje „Stela“ dominuojančią meilės refleksiją: „Tą vasarą jis dažnai lankydavosi tėviškėje. [...] Visur rasdavo savo buvimo žymių, bet jos dilo ir nyko. [...] Buvusias sietuvus baigia užpilti dumblas, visa keičiasi, veši, stelbia tai, kas buvo, ir niekas, rodos, jo nebepažįsta.“ (p. 171), rezonuoja skyriuje „Disertacija“, kur vyrauja rašymo proceso apmąstymai: „Grįšiu... prie žemėto slenksčio grįšiu, į žemėtą būties pastogę...“ (p. 324). Daukinčiui prisiminimas apie kaimą yra tarsi būties šmėkla, kuri tik sukelia ilgesį ir sviedžia į vienatvę.

Analogiškai ir moters/meilės vaizdinys: pirmoje romano dalyje meilė yra realizuotas jausmas, kuris jungia Daukintį su kitais žmonėmis. Antroje dalyje ji abstrahuojasi, tampa subjektyvia iliuzija: „Stela! Stela! Ir dabar jis šliaužė pas ją. Ji supras, ji žino, koks jis buvo.“ (p. 378, skyrius „Sapnas“), „Ir iš jo būtybės gelmių pasigirdavo tyliai, kaip aimana – Stela... Stelos atšėšėliai vis dar pleveno ties ja ir kartais joje įsikūnydavo“ (p. 410, skyrius „Praregėjimas“). Meilė, kaip ir kaimas, pasirodo tik subjektyvus vaizdinys, kuris desakralizuojasi būčiai nušvitus naujais blyksniais. Vaizdiniai, kurie kažkada buvo aiškūs, suprantami ir brangūs, ima neatpažįstamai daugintis.

Kiekvieną kartą, kai tik subjektas bando identifikuotis su prarastomis būties atramomis, vis iš naujo patiria jų griūtį, kurią byloja atsikartojantis „žodžių-lukštų“ leitmotyvas. Dažnai, pradėjus sakyti mintį, iš pradžių tarsi tikima, kad

patirtis subtiliai liejasi į sakinius, tačiau vos pajutus, kad kalba nebeprisiklauso nuo kalbančiojo intencijų, kalbėjimas virsta nevilties šauksmu:

Knygų citatos, išvados, patarimai, adresuoti sau. Šitie sakinių tiltai, sąsajos, kniedys, jaustukai ir sušukimai, šitie prablaivėjimo mirksniai, šitas karštligiškas ieškojimas... Kam jam, skęstančiam, negaluojančiam, dabar visos šios tiesos, žodžiai, kitados sugėrę jo kūno karštį, sielos nerimą? Visa taip nebereikalinga, beprasmiška. Visa tai mirė su vakar diena, mirė užgimdami, mirė, jam nė neįtariant, išsilukšteno iš jo būtybės, atkrito, nutrupėjo kaip lukštai. Toks daiktų kapinynas! (p. 321);

Stela... Stela... Kodėl ta meilė mums nepaliko nieko gražaus, juk aš kitados taip skubėjau pas tave...

Iškarpos iš XIX amžiaus pabaigos poeto revoliucionieriaus straipsnių, senų žurnalų [...] Tai mano tikėjimo ir vilties šviesa, tai meilė, kurią visiems išdalinti norėčiau.

...Taip, jūs atspėjote, mes gyvenam viltim, mes bodimės viskuo, kas Čia ir Dabar (Juozo prierašas: kokia pompastika!). Mes stiprūs šiuo tikėjimu...

...Plazda naujas pavidas, bet kaip prie jo priartėti, galbūt yra ir nauja kryptis, bet kaip apie ją sužinoti, kaip pajusti?

...Kartais tik suvaitoji, kartais sugniauži kumščius, kartais stumi stumi nuo savęs visa, ką tau bruka, kas tave supa, kas tau be galo koktu ir svetima. Eiti! Eiti iš čia. (p. 322)

Sintaksinis teksto konstravimas – pastraipų paskirumas, akumuliacijos ir amplifikacijos, elipsės, monologinės kalbos perteklius, dialogų trumpumas – romaną daro savotišku skiautiniu. Skiautiniu, kuris nėra tik teksto apmatai, nesutvarkyti ir neišgryninti teksto eskizai, bet skiautiniu, kurio stilistinis fragmentiškumas atspindi subjektą krečiantį uraganą, įsiūtį ir neviltį, kylančius iš subjektyvios egzistencinės dramos. Tapatumo alkio varginamas subjektas bando esiniams grąžinti jo paties kažkada teiktas prasmes, bet šie tai įsitraukia į naujai šviečiančią būties tiesą, tai vėl grįžta į paslėptį.

Mąstydamas apie pasaulį ir užrašinėdamas savo mintis, Daukintis siekia įtvirtinti save prieš *save* patį. Kalbėjimo centras – Juozo *aš*, kuris jam yra didžiausia vertybė: žodyje *aš* „iš tikrųjų yra kažkas iš mineralų jėgos ir tvarumo, jame slypi baisi fatališka galybė, visa pajungianti, prisitaikanti sau.“ (p. 334). Rašydamas ir samprotaudamas Daukintis dažnai diferencijuoja realybę, vertina ją:

Sceną!

Gobšumas, gašlumas, nevalyvumas, nepašventinti, nepalaiminti, malonumų, atsitiktinumo vaikai, pamestinukai, kliuviniai, kažkokie užguiti, kažkokie... – dūlinėjimui, svaigimui, gašlumui, paleistuvystei, suktumui, gobšumui – menkystos, svaigulio vaikai, kurių genuose įrašyta: mes atsitiktiniai, niekam nereikalingi, mes nieko neturėjome, netgi tėvų, mes smaginanės, žudome, tveriamo, kas pakliuvo, mes kaip kokie peliūkščiai, rudi, purvini... (p. 327)

Disertacija Daukinčiui – tai savo pasaulio ir savęs pasaulyje sukūrimas. Rašydamas Radzevičiaus personažas nuolat siekia introspekcijos metu nušvintančias tiesas reprezentuoti universalia kalba: „Dvasia – tai noras plėtotis, augti, tik tas procesas čia neapčiuopiamas, sunkiai įžiūrimas. [...] Joje – materijos potenciala bei jėga, ji pavaldi visiems dėsniams, kurie reiškiasi gamtoje. Dvasia – tai energija, kurios šaltinio beveik neįmanoma išvelgti, įvardinti.“ (p. 295). Bet kalba nuolat išsprūsta iš individualios sąmonės rėmų ir ima byloti pati: „Nebuvo jo šnekoje nei prasmės, nei logikos – reikėjo turėti labai jautrią klausą, kad išgirstumei: klyksmas, staugimas, bildesys, tylūs dejavimai [...] slypėjo visuose jo įrodinėjimuose, abstrakčiuose samprotavimuose.“ (p. 297)

Antroji romano dalis paženklinta virš individualios sąmonės žaidžiančios kalbos prasminiais ryšiais. Kalba nebesako to, ką norėtų priversti ją reikšti subjektas. Jis skausmingai tą jaučia, bet nesileidžia nešamas būties sakmės.

Priešaušrio vieškelius rašantis subjektas – tai galingos, intuityvių pajautų valdomos sąmonės subjektas, kurį apžavėjęs metafizinis noras savo mąstymo turiniams suteikti universalų statusą. Ir tai yra jo tragedija. Būties kalba gebantis byloti subjektas tokios kalbos pats atsisako: „Taigi... kaip čia sakysi: aš... Aš noriu, galiu... Teisingiau būtų sakyti: kažkas many nori, gali. [...] bėrė jis žodžius, panirdamas kažkur vis gilyn, kur laukė vienatvė ir atskirtumas...“ (p. 247). Jo gebėjimas byloti būtų kalboje („kažkas many nori“) atrodo kaip nesėkmė, nes ištirpdo jo individualumą. Kai tik pradeda jo tekste veikti blyksnis, šis romantiško genijaus iliuzija susižavėjęs subjektas ima stabdyti kalbos srovę ir būtų ima matuoti pagal savo asmeninių intencijų realizacijas. Kalba stichiškai veržiasi, vis nušviesdama būtų, bet subjektas tarsi sąmoningai ją stabdo, jausdamas, kad ji ima ne reprezentuoti jį, o byloti savo pačios begalybę. Kalboje slypintis universalumas ir begalinumas sukelia Daukinčio įniršį, kai tik šis pajunta, kad atsiskleidė ne jo individualumas, o tik dar viena galimybė pokalbiui apie nesubjektyvią, jo sąmonės ribas peržengiančią būtų.

Universalaus statuso subjektyvioms pajautoms siekimas *Priešaušrio vieške-
liuose* virsta neišsprendžiama egzistencine aporija. Subjektas taip stipriai prisiriša
prie savo pirminių vaizdinių, kad atsisako juos išvysti naujai nušvitusios būties
šviesoje. Būti buviniu, jaučiančiu kalbos materijoje nušvintančią būtį, jam ne-
užtenka. Jis niršta iš noro būti būties matu, būti tuo, kuris pats at-skleidžia būtį.
Gražios, bet naivios romantiško idealisto iliuzijos pakilti aukščiau visų buvinių
ir kitiems išaiškinti jų paslaptis.

Nesugebėjimas atsiriboti nuo savo *ego*, nenoras susitaikyti, kad būčiai visada
būdingas išsisukinėjimas, kad neįmanoma vienam subjektui reprezentuoti visą
buvinį, romane virsta susvetimėjusios, dusinančios kalbos deklaracija. Dau-
kintis manosi žongliruojas žodžiais kaip gražiais kamuoliukais, o kalbai pradėjus
kalbėti pačiai, jaučiasi pažemintas iki eilinio buvinio. Išėiti iš savęs Radzevičiaus
subjektui reiškia sustingti, žūti klišėse. Pasakojimas turi vykti apie jį arba nutil-
ti. Romano pabaigoje išsakytu retoriniu klausimu „Kas iš tokio tavo klyksmo?
Daug žūsta.“ (p. 552) tarsi suabejojama viskuo, kas buvo sakyta. Pasirenkama
tyla. Jos spengimą dar labiau sustiprina autoriaus gyvenimo pabaigos drama.

Solipsistinėje visatoje įstrigęs rašymo subjektas nutyla, taip tarsi norėdamas
nutildyti ir jo inspiruotą saktę apie būties tiesą. Bet blyksniai, sušvitę kalboje,
neišnyksta. Metafizinis noras subjektyvią dramą paversti būties tiesa virsta me-
tafiziką įveikiančia pajauta, jog ir subjektui nutilus būtis vis tiek kalba. Jos tiesa
pulsuoja iš tekančių žodžių materijos ir neleidžia pokalbiui nutilti, nes bet koks
nutilimas – tai ne pokalbio pabaiga, o naujos galimybės kalbėtis pradžia. Ten,
kur sušvito *alētheia*, galima dar daug pasakyti. Būties išsemti negali ir ją suža-
dinusio subjekto tyla. *Priešaušrio vieškelių* autoriaus noras atverti pulsuojančius
būties resursus išsipildo: jo inspiruota kalba byloja būtis.

Išvados

Martinas Heideggeris teigia, kad, norėdami mąstyti būtį, turime įveikti metafi-
zinį būties mąstymą, kuris tiesą suvokia kaip kokį užbaigtą, įrodomą ir nekintan-
tį dydį. Metafizikos įveika įmanoma tik atsisakius subjekto sąvokos naujųjų laikų
filosofijos prasme. Subjektas, suvokiamas kaip visa ko pamatas, yra metafizinis
prietaras, trukdantis pasiekti būtį, esančią už subjektyvios sąmonės ribų. Žengti

iš subjekto sąmonėje egzistuojančio būties vaizdinio į būties tiesos mąstymą leidžia kalbos refleksija. Kalba ontologinės hermeneutikos kontekste nėra tik reprezentacijos priemonė. Joks subjektas negali aprėpti visos kalbinės tradicijos, be to, pats subjektas kalbos yra kuriamas. Taigi ne subjekto žinojimas, bet kalba yra būties namai, kuriuose at-sislepia jokiai subjektyvumui netapati būties tiesa.

Hanso-Georgo Gadamerio ontologinėje hermeneutikoje at-slėptis pirmiausia mąstoma meno kalbos kontekste. Būties tiesa atsiveria meno kalbos kuriamoje unikalioje reikšmės ir skambesio vienovėje. Meno suvokimas peržengia ir kūrėjo, ir interpretatoriaus sąmonių ribas ir visada yra kiek iracionalus, valdomas netikėtai nušvitusio blyksnio. Taigi būties tiesa interpretatoriui nušvinta ne logiškai motyvuotos prasmės, kurią paslėpė sumanus autorius, atkodavimo procese, bet intuityviame tos prasmės pajutime.

Lietuvių literatūroje vienas ryškiausių romanų, kuriame galime kalbėti apie būties tiesą nušviečiančius blyksnius, yra Broniaus Radzevičiaus romanas *Priešaušrio vieškeliai*. Nors literatūros kritikai šį kūrinį labiausiai vertina dėl giliai išjaustos ir unikalios atvertos žmogaus egzistencijos problematikos, ontologinės hermeneutikos perspektyvoje reikėtų akcentuoti būties reprezentavimą kalba. Romaną rašo intensyviai savo patirtį reflektuojanti ir generuojanti sąmonė. Gyva, pulsuojanti, nuolat bėganti ir nesustojanti kalba suponuoja sąmonės ir pasąmonės dinamiką. *Priešaušrio vieškelius* rašančio subjekto sąmonė kalbą suvokia kaip įrankį savo pasaulėjautai, individualumui ir unikalumui įtvirtinti. Romane stipri pajauta, kad patirtį reikšminanti nevaržoma kalbos materija išstumia subjektą ir ima ne reprezentuoti jo įžvalgas ar intencijas, o blykčioti – byloti būties tiesą. Kalbos saviesaties pajauta kelia rašančio subjekto įtūžį: tai, kas turėjo papasakoti jo istoriją, atverti ir įprasminti jo egzistenciją, ima skambėti keistu, neatpažįstamu balsu. Pajutęs, kad jo individualumas tirpsta būties tiesos sakmėje, subjektas nutyla. Tačiau kalba būtį byloja ir subjektui nutilus: tai, kas buvo pasakyta, yra įtraukiama į nesibaigiantį pokalbį.

Novel of Bronius Radzevičius *Priešaušrio vieškeliai* from the Perspective of Ontological Hermeneutics

S u m m a r y

The article deals with the ontological hermeneutics of Martin Heidegger and Hans-Georg Gadamer. The aim is to introduce ontological hermeneutics as a post metaphysical strategy of thinking. This attitude towards hermeneutics has not yet been widely discussed in Lithuanian academic critiques of literature. The analysis begins with Heidegger's concept of bypassing the metaphysical way of thinking. The critique of metaphysics is introduced and the moment of Heidegger's withdrawal from hermeneutics is actualized. While presenting Gadamer's *ontological hermeneutics*, the focus of attention is on his concept of the infinity of language and its power to 'play its game' beyond subjectivity. Also, Gadamer's view of the interpretation of art is discussed. The last chapter deals with Lithuanian writer Bronius Radzevičius's novel *Priešaušrio vieškeliai* (*Roads Before Dawn*). It shows how Gadamer's theory functions in interpretational practice. Ontological tension of the subject's metaphysical wish to become a measurement of being and post metaphysical feeling that language bypasses his individuality is the main idea of the analyses of the novel.

Key words: metaphysics, post metaphysics, hermeneutics, ontological hermeneutics, alētheia, infinity of language, flash, truth of being.
